

Nina Skepyan

<https://orcid.org/0000-0003-1536-3931>

Instytut Białoruski w Pradze

Losy emigrantów moskiewskich w Wielkim Księstwie Litewskim na przykładzie rodzin Kołyczewów i Neledińskich

Zarys treści

W artykule na przykładzie rodzin Neledińskich i Kołyczewów omówiono powody emigracji do Wielkiego Księstwa Litewskiego z państwa moskiewskiego w drugiej połowie XV i początkach XVI w. Na podstawie przede wszystkim dokumentów z Archiwum Piłsudskich-Giniatowiczów (AGAD) udało się wyjaśnić nie tylko stosunki rodzinne, ale też szczegóły dotyczące urzędników centralnych. Źródłem do badań były głównie księgi Metryki Litewskiej, księgi pamiątkowe (przede wszystkim *Subbotnik ili Pominnik* monasteru supraskiego) i *Rodosłowiec* Neledińskich i Kołyczewów. Udało się uściślić czas zakończenia kadencji namiestnika kiernowskiego Semena Podbereskiego i ustalić nazwisko nowego. Głównym celem było poznanie korzeni rodzin Kołyczewów i Neledińskich, a także sposobu ich przybycia do Wielkiego Księstwa Litewskiego i prześledzenie procesie adaptacji w nowym otoczeniu.

Abstract

Based on the example of the Neledinsky and Kolychev families, the author discusses the forms of their emigration to the Grand Duchy of Lithuania from the Muscovite state in the second half of the fifteenth and early sixteenth centuries. Based on parchments from the Archive of Piłsudski-Giniatowicz family at the Central Archives of Historical Records (AGAD) in Warsaw, it was possible to clarify not only family relations but also details of central officials. The sources for research included mainly Lithuanian Metrics books and memorial books, especially the so-called *Subbotnik ili Pominnik* of the Supraśl Orthodox Monastery and the official genealogy book called *Rodoslovet*s of the Neledinsky and Kolychev families. The article clarifies the time of the end of Kiernov's governor term of Semen Podberesky and reveals the new governor's name. The main goal was to trace the roots of the Kolychev and Neledinsky families and see how they entered the Grand Duchy of Lithuania and adapted to their new environment.

Słowa kluczowe: migracja, prozopografia, rody moskiewskie, Wielkie Księstwo Litewskie, Gasztołd, kariera

Keywords: migration, prosopography, Moscow family clans, Grand Duchy of Lithuania, Gastold (Goštautas), career

W połowie XV w. ukształtowały się granice państw, których terytoria w następujących stuleciach stały się areną zmagania między Wielkim Księstwem Litewskim a Wielkim Księstwem Moskiewskim. Zmieniające się granice nieuchronnie prowadziły do fal migracji, zarówno w jedną, jak i w drugą stronę. Wyjazdy do państw sąsiednich spowodowane były nie tylko wojnami, ale także wewnętrznymi konfliktami z władzą centralną. W niektórych przypadkach była to także okazja do zachowania swojego statusu i władzy ekonomicznej¹. Dlatego też migracje i związane z nimi procesy naturalizacji w nowym miejscu często przyciągają uwagę badaczy.

W ogólnym obrazie migracji badacze wyróżniają kilka typów: ucieczkę polityczną (dotyczy to przede wszystkim kniaziów), w reakcji na utratę wpływu na zmiany koniunktury politycznej, wygnanie wymuszone przez wielkiego księcia oraz migrację ekonomiczną, zwłaszcza wśród młodszych członków mocno rozrodzonych rodzin. Księstwa graniczne, które w XV w. znajdowały się pod kontrolą Litwy i tworzyły swoisty łańcuch obronny, z różnych powodów oderwały się i przyłączyły się do Moskwy, zwłaszcza udzielne księstwa graniczne: nowogrodzko-siewierskie i wierchowskie². Wraz z książętami udzielnymi często emigrowali nie tylko ich najbliżsi krewni i współpracownicy, ale także ich dwory. W związku z umacnianiem się władzy wielkich książąt i centralizacją obu państw już w latach 80. XV w. książęta udzielni utracili prawo swobodnego wyboru suzerena, a migracje zaczęły być ograniczane przez obie strony, nie wszystkie próby kończyły się więc powodzeniem. Emigracja gospodarcza, która dotyczyła zapewne w większości niższych warstw szlachty, pozostawała prawie niewidoczna, ponieważ często nie była wzmiankowana w kronikach czy księgach Metryki Litewskiej.

Od momentu wprowadzenia prawnych ograniczeń migracji książęta³, którzy się na to odważyli, stali się najpierw obiektem polemik współczesnych, a następnie – w historiografii – źródłem do badania samego zjawiska wyjazdów. Migratorów

¹ А. Казакоў, *Эміграцыя знаці з рускіх княстваў у Вялікае Княства Літоўскае (40-я гг. XV – 30-я гг. XVI ст.)*, Minsk 2010, s. 45–49.

² М.М. Кром, *Меж Русью и Литвой. Пограничные земли в системе русско-литовских отношений конца XV–первой трети XVI в.*, Москва 2010; O.P. Backus, *Motives of West Russian Nobles in Deserting Lithuania for Moscow, 1377–1514*, Lawrence 1957, s. 98–107.

³ Karano migracje związane przede wszystkim ze zdradą wielkiego księcia, natomiast migracja w sferze służebnej czy gospodarczej nie była postrzegana jako zdrada, a na terytorium Wielkiego Księstwa Litewskiego stanowiła niezbywalne prawo szlachty. Należy tu zwrócić uwagę na przemianę pojęcia zdrady w aktach prawnych państwa moskiewskiego i Wielkiego Księstwa Litewskiego w drugiej połowie XV i w XVI w., a także na definicje prawne, według których wyjazdy na służbę cudzoziemską postrzegane były jako zdrada. Więcej na temat zdrady zob. К. Ерусалимкий, *На службе короля и Речи Посполитой*, Москва 2019, s. 10–11; A. Ryčkov, *Internal Factors Behind the Emergence of the Law of Treason in the Grand Duchy of Lithuania in the Mid-Fourteenth to Mid-Fifteenth Centuries*, „Lithuanian Historical Studies” 20, 2016, nr 1, s. 46. Po stronie litewskiej zakaz wyjazdu na ziemie „nieprzyjacielskie” pod groźbą utraty majątności został sformalizowany w I Statucie z 1529 r., rozdz. III, art. 8.

obie strony nazywały „zdrajcami”⁴. Najpierw badacze zwrócili uwagę na najwybitniejsze postacie emigracji, o czym niewątpliwie decyduje bardzo specyficzny charakter zachowanych źródeł, w większości odnotowujących najgłośniejsze wydarzenia. W ostatnich latach nastąpił jednak przewrót w badaniach nad migracjami i rozpoznano wielu bojarów hospodarskich i bojarów poddanych. Ponieważ Metryka Litewska bardzo słabo odzwierciedla obrót dokumentowy z terenów wschodnich, każde nowe źródło – również z archiwów i zbiorów prywatnych – jest cennym uzupełnieniem ogólnego obrazu. Z tego powodu naszą uwagę zwróciło kilka dokumentów o charakterze własnościowym, dotyczących majątku Łabunowo⁵. Jak to często bywa, dokumenty ukazują skomplikowany węzeł zależności, otwierając przed badaczami nowe konteksty. Wśród ukazanych w nich świadków figuruje namiestnik kiernowski Kreń, osoba wcześniej nieodnotowana przez badaczy⁶. Dokumenty sporządzono w języku ruskim, obejmują okres od 1533 do 1538 r. i dotyczą przede wszystkim dwóch rodzin: Kołyczewów i Neledińskich. Nazwiska te wzbudzają nasze zainteresowanie przede wszystkim dlatego, że ród Kołyczewów, podobnie jak Neledińskich, jest dobrze znany w historii Rosji, a ich losy były szeroko omawiane w opracowaniach historyków rosyjskich i radzieckich⁷. Jednak gałęzie, które trafiły na terytorium Wielkiego Księstwa

⁴ Szczegółowo omówił to K. Jerusalimski; *idem, op. cit.*, s. 171–172, 761; zob. też A. Казакоў, *op. cit.*, s. 56–57; М.М. Кром, *Судьба авантюриста: князь Семен Федорович Бельский*, w: *Очерки феодальной России: сб. науч. ст.*, t. 4, red. С.Н. Кистрев, Москва 2000, s. 105–106.

⁵ Pierwsza wzmianka o Łabunowie pojawia się w nadaniu Jagielly z 1387 r. dla Świdrygiełły dla Księstwa Połockiego i województwa trockiego: „а ω(т) ковна дале оу низъ. а за велью й за неважю. и по неважи оу верхъ лобунова”, *Грамоти XIV ст.*, oprac. М.М. Пешак, Київ 1974, s. 74–78. W połowie XV w., mimo że Łabunowo znajdowało się w województwie trockim, wwiązania dokonał we włości pieniańskiej wojewoda wileński Jan Gasztołd; *Lietuvos Metrika. knyga nr. 3 (1440–1498). Užrašymų knyga 3*, wyd. A. Baliulis, L. Anužytė, Vilnius 1998, s. 67. Już w XVI w. Łabunowo należało do powiatu wileńskiego.

⁶ AGAD, Archiwum Piłsudskich-Giniatowiczów, LVIII, s. 5. W historiografii ustalił się pogląd, że namiestnictwo kiernowskie zostało przejęte od Semena Jamontowicza Druckiego-Podbereskiego po 20 XI 1533 r., a przekazane służebnikowi królowej Bony; *Urzednicy Wielkiego Księstwa Litewskiego. Spisy*, t. 1: *Województwo wileńskie XIV–XVIII wiek*, red. A. Rachuba, opracowali H. Lulewicz, A. Rachuba, P.P. Romaniuk, współpr. U. Jemialianczuk, A. Macuk, Warszawa 2004, s. 60. Z tego źródła wynika, że już 20 IX 1533 r. Semen Podbereski nie był namiestnikiem kiernowskim. Niestety nie udało mi się ustalić tożsamości Krenia, można tylko przypuszczać, że to on sprawował urząd w latach 1533–1545, aż do czasu, gdy namiestnikiem kiernowskim został, według dokumentów, Mateusz Bartolomiejowicz Giedroyć.

⁷ А.А. Зимин, *Формирование боярской аристократии в России во второй половине XV–первой трети XVI вв.*, Москва 1988, s. 179–196; М.Л. Боде-Колычев, *Боярский род Колычевых*, Москва 1886; С. Веселовский, *Феодальное землевладение в северо-восточной Руси*, t. 1, cz. 1: *Частное землевладение*, Москва 1947, s. 143–146; А.А. Зимин, *Колычевы и русское боярство в 14–16 вв.*, w: *Археографический Ежегодник за 1963 г.*, Москва 1964, s. 56–71; Л.В. Данилова, *Очерки по истории землевладения и хозяйства в Новгородской земле в XIV–XV вв.*, Москва 1955; *Сборник материалов по истории предков царя Михаила Федоровича Романова*, cz. 1, Санкт-Петербург 1901, s. 225.

Litewskiego, umknęły uwadze badaczy. W tym wypadku ród Neledińskich miał szczęście, ponieważ wymienił go Józef Wolff, jednak nie mógł znaleźć miejsca pochodzenia tego „pseudoksiążęcego” tytułu⁸. W XVII w., składając w *Разрядном приказе* zapisy genealogiczne, wiele dzieci bojarских jako protoplastów swoich rodzin podawało szlachetnie urodzonych cudzoziemców⁹. Ponieważ badacze tę najbardziej starożytną część genealogii uznawali za niewiarygodną oraz zarzucali sfałszowanie starożytnego pochodzenia rodziny, uznano, że Neledińscy nie mogli być książętami¹⁰. Odwołanie się w genealogii do mitycznych Mieleckich, którzy przyszli na służbę do Wasyla II Ślepego – również nie wytrzymało krytyki. Można jedynie przypuszczać, że w ciągu dwóch stuleci członkowie rodu albo zagubili, albo nie mieli żadnych dokumentów potwierdzających ich książęce pochodzenie, byli zmuszeni więc do stworzenia nowej legendy genealogicznej, która uzasadniałaby ich pretensje do tytułu¹¹. Drugim mocnym argumentem za potwierdzeniem tytułu książęcego miała być działalność donacyjna związana z monasterem w Bieżecku¹².

Rzeczywiście, jeśli spojrzeć na ich wywód genealogiczny, drzewo genealogiczne liczy tylko pięć pokoleń, co nie pozwala na cofnięcie początków rodziny do XV w. Jednak już wtedy odzwierciedlał on pragnienie posiadania tytułu książęcego: „Князь родъ Нелѣдинскихъ [...] пошли вт князь і пана Степана Федоровича Шонхра Козельскага”¹³.

To prawda, że problem tytułów można rozpatrywać w kontekście procesów przechodzenia zubożałych rodzin książęcych do kategorii bojarów służebnych,

⁸ J. Wolff, *Kniazowie litewsko-ruscy od końca czternastego wieku*, Warszawa 1895, s. 275. Zwrócił on uwagę na istnienie drugiej gałęzi rodu w Rosji i podobnie jak współcześni badacze zakwestionował książęcą tytułaturę rodu.

⁹ А.Л. Станиславский, Л.А. Быкова, *О родословной росписи Нелединских-Мелецких 1685 г., Генеалогические исследования: Сб. статей*, Москва 1994, s. 139; И.Б. Михайлова, *Служилые люди Северо-Восточной Руси в XIV – первой половине XVI века: Очерки социальной истории*, Санкт-Петербург 2003, s. 119–125; М.Е. Бычкова, *Родословные книги XVI–XVII вв. как исторический источник*, Москва 1975, s. 90.

¹⁰ М.Е. Бычкова, *Русско-литовская знать. Источниковедение. Генеалогия. Геральдика*, Москва 2019, s. 141; В.И. Буганов, *Разрядные книги последней четверти XV – начала XVII в.*, Москва 1962, s. 66; А.А. Зимин, *К изучению фальсификации актовых материалов в Русском государстве XVI–XVII вв.*, „Труды Московского государственного историко-архивного института” 17, 1967, s. 412–418.

¹¹ С.Б. Веселовский, *Онамастикон. Древнерусские имена, прозвища и фамилии*, Москва 1974, s. 217: „właściciele majątków, koniec XV w. i później, Nowogród. Nazwisko podług rzeki Nelediny, dopływu Mołogi, gdzie były ich lenna, jest też rzeka Mielecha, z której Neledińscy-Mieleccy”. Autor pomylił się w nazewnictwie rzek, co zostało później powtórzone przez wielu badaczy, gdyż Neledina jest dopływem Mogoczu.

¹² А.Е. Тарасов, Н.П. Тарасова, *Летописец о зачатии Бежецкого Верху Николаевского Антониева монастыря*, „Исторические Исследования. Журнал Исторического факультета МГУ” 2016, nr 5, s. 223–245.

¹³ Российская национальная библиотека, Санкт-Петербург, Дział Рękopisów, f. 550 O XVII, nr 30, Список Нелединского.

przy stopniowej utracie tytułów. Podobne kwestie rozważali badacze w ramach studiów nad kształtowaniem się systemu dworskiego Księstwa Moskiewskiego na ziemi nowogrodzkiej¹⁴.

Niedostatek źródeł w większości przypadków uniemożliwia prześledzenie powiązań genealogicznych dziedzicznych książąt, którzy stali się właścicielami ziemskimi na ziemi nowogrodzkiej. Degradacja któregoś z nich do poziomu rolników, a nawet wolnych sług bojarów, miała charakter osobisty i nie wpływała na losy krewnych. Przyczyną tego mogła być specyfika podziału dóbr ziemskich, która prowadziła do ubożenia dziedzicznych książąt zarówno z rodu Rurykowiczów, jak i Giedyminowiczów. Zmiana ich statusu na „dzieci bojarskie” była sposobem na uzyskanie majątków ziemskich za służbę i zapewnienie sobie oparcia w nowym miejscu¹⁵.

Procesy te nie ominęły rodziny Neledińskich, której część, po przyłączeniu Bieżeckiego Wierchu do Księstwa Możejaskiego, kontynuowała służbę w dziale księcia kałuskiego Semiona. Korzeni rodu Neledińskich należy szukać właśnie w Bieżeckim Wierchu, gdzie rodzina podzieliła się na liczne gałęzie¹⁶. W świetle dokumentów można śledzić jej historię od połowy XV w., już pod koniec XV w. i przez cały wiek XVI funkcjonowali oni jako bojarzy kniaziów udzielnych. Dodajmy, że w żadnym z dokumentów nie pojawiali się z tytułem książęcym. Nie przekreślało to jednak ich statusu, a raczej utrzymywało fakt degradacji w hierarchii społecznej¹⁷. W 1483 r. książę Wasyl Udały, namiestnik Wierei, syn Michała Andriejewicza, popadł w niełaskę u Iwana III. By uniknąć uwięzienia, zdecydował się na ucieczkę do Wielkiego Księstwa Litewskiego¹⁸. Wiadomo, że w 1493 r. Iwan Gołowin Nelediński rozpoczął służbę u księcia wierejskiego Wasyla¹⁹. Mógł udać za swoim zwierzchnikiem do Wielkiego Księstwa Litewskiego, dzięki emigracji zaś odzyskał możliwość używania tytułu. W tym momencie ślad po nim się urywa, a pierwsza informacja o Neledińskich zapisana jest w *Metryce Litewskiej* pod

¹⁴ И.Б. Михайлова, *op. cit.*; М.М. Бенцианов, *Князья, бояре и дети боярские. Система служебных отношений в Московском государстве в XV–XVI*, Москва 2019; *idem*, *Служилые элиты Московского государства. Формирование, статус, интеграция. XV–XVI вв.*, Москва 2019.

¹⁵ Właśnie w XV w. książęta, którzy zostali bez swoich dóbr ziemskich, zaczęli być zaliczani do kategorii dzieci bojarskich; zob. В.Д. Назаров, *О титулованной знати в России в конце XV в., в: Древнейшие государства Восточной Европы. 1998 г.*, Москва 2000, s. 201–202; М.М. Бенцианов, „Княжеский элемент” в новгородской поместной корпорации на рубеже XV–VI вв., „Новгородский исторический сборник” 15(25), 2015, s. 89–112.

¹⁶ М.М. Бенцианов, *Князья, бояре и дети боярские...*, s. 68–69; *idem*, *Служилые элиты Московского государства...*, s. 73, 79.

¹⁷ *Idem*, „Княжеский элемент” в новгородской поместной корпорации ..., s. 89–91.

¹⁸ К. Pietkiewicz, *Wielkie Księstwo Litewskie pod rządami Aleksandra Jagiellończyka. Studia nad dziejami państwa i społeczeństwa na przełomie XV i XVI wieku*, Poznań 1995, s. 105–106; М.М. Кром, *Меж Русью и Литвой...*, s. 62–64.

¹⁹ М.М. Бенцианов, „Из княженицких и из боярских дворов служилые люди”. *Послужильцы среди новгородских помещиков в конце XV – начале XVI в.*, „Новгородский исторический сборник” 17(27), 2017, s. 108.

rokiem 1527²⁰. Przypuszczalnie chodzi tu już o jego syna bądź kniazia Andrieja Iwanowicza Neledińskiego, który rozpoczął karierę jako dworzanin gospodarski. Niestety niemożliwe jest zlokalizowanie ich majątków, ponieważ brak o nich informacji w rejestrze popisowym z 1529 r. Ze źródeł wynika, że w 1533 r. książę Andriej Nelediński posiadał część dóbr Łabunowskich, nabytych od Bartka Sienkowicza²¹, a z dokumentu z 1537 r. dowiadujemy się, że część dóbr Dowgirdowiczów znajdowała się w zastawie u kniazia Andrieja Neledińskiego²². Można również przypuszczać, że posiadał on majątek gdzieś na Rusi, dokąd miały zostać wysłane dla niego listy gospodarskie²³. Potwierdza to moje przypuszczenie, że rodzina Neledińskich, nawet z tytułem kniaziowskim, należała do szlachty służebnej i nie posiadała wystarczającego majątku, aby uzyskać wyższe stanowisko. Największa liczba dokumentów dotyczących działalności kniazia Andrieja Neledińskiego jako dworzanina gospodarskiego pochodzi z lat 1527–1530. W ramach swoich kompetencji zajmował się zarówno pobieraniem podatków²⁴, wwiązywaniem w majątki²⁵, odbiorem serebszczyzny, a także występował jako świadek²⁶ oraz prowadzący śledztwa sądowe jako wiz²⁷.

Moment, w którym książę Andrzej Nelediński został podkluczym wileńskim, jest niemożliwy do ustalenia z powodu luk w źródłach. Pierwsza wzmianka znajduje się również w Archiwum Piłsudskich-Giniatowiczów, kiedy to książę Andrzej podpisał i przypieczętował swoim podpisem akt sprzedaży dóbr leszczewskich, części majątku Łabunowa²⁸. Następna o nim wzmianka znajduje się pod 1540 r., kiedy starał się uzyskać odszkodowania za zranienie swojego sługi²⁹. Niektóre późniejsze dokumenty nie wymieniają jego tytułu książęcego³⁰.

²⁰ Chodziło o rozstrzygnięcie sporu o pobór myta, który książę Andriej Nelediński musiał rozstrzygnąć na polecenie wojewody wileńskiego; *Lietuvos Metrika (1522–1530). 4-oji Teismų bylą knyga*, wyd. S. Lazutka, I. Valikonytė et al., Vilnius 1997, nr 455, s. 368.

²¹ AGAD, Archiwum Piłsudskich-Giniatowiczów, LIV, s. 5.

²² AGAD, Archiwum Piłsudskich-Giniatowiczów, XX.G, s. 18.

²³ *Метрыка Вялікага княства Літоўскага. кніга 28 (1522–1552). Кніга запісаў 28 (Копія канца XVI ст.)*, wyd. В. Мянжынскі, У. Свяжынскі, Менск 2000, nr 151, s. 194.

²⁴ „а кн(я)зь Нелединский провес отъ мытниковъ другую трыдцать коп безъ 20 гр(ошей). Князя Нелединского шлючы до Кнышина дано две копе грошей”; *Lietuvos Metrika. Knyga nr. 7 (1506–1539). Užrašymų knyga 7*, wyd. L. Anužytė, Vilnius 2011, nr 383, s. 626.

²⁵ *Lietuvos Metrika (1522–1530). 4-oji Teismų bylą knyga...*, nr 415, s. 344, nr 432, s. 354, nr 457 s. 369.

²⁶ *Архив Юго-западной России, издаваемый Временной комиссией для разбора древних актов [в 35 тт.]*, cz. 7, t. 1: *Акты о заселении Юго-Западной России*, Киев 1886, nr X, s. 70.

²⁷ *Lietuvos Metrika (1522–1530). 4-oji Teismų bylą knyga...*, nr 455, s. 368.

²⁸ AGAD, Archiwum Piłsudskich-Giniatowiczów, XX.G, s. 16. Andriej Iwanowicz Neledyński (Neledenski) był podkluczym wileńskim w latach 1538–1567; *Urządnicy Wielkiego Księstwa Litewskiego. Spisy*, t. 1: *Województwo wileńskie...*, nr 710.

²⁹ *Lietuvos Metrika (1540–1543). 12-oji Teismų bylą knyga*, wyd. I. Valikonytė et al., Vilnius 2007, nr 43, s. 51.

³⁰ *Lietuvos Metrika. Knyga nr. 564 (1553–1567). Viešųjų reikalų knyga 7*, wyd. A. Baliulis, Vilnius 1996, nr 35, s. 56. W pliku zbioru rejestrowego.

Chociaż nie występuje on imiennie w rejestrach popisowych od 1528 r., to już w rejestrze 1567 r. wystawił swoje sługi na koniach i w pancerzach z majątku orłowskiego swej żony Anny w powiecie kowieńskim oraz z majątku Żodziszek w powiecie trockim³¹. Ponadto księżna Anna Neledińska sama wystawiła jednego sługę na koniu i w pancerzu³².

Neledińscy zgłaszali również pretensje do własności trzech innych majątków: Szupeni, Ułanowo i Żary oraz dworu w Wilnie. Chodzi o odroczenie sprawy między księciem Andriejem Iwanowiczem Neledińskim i jego siostrami a wojewodą nowogródzkim Stanisławem Gasztołdem³³. Najprawdopodobniej był to spadek, o który ubiegał się nie tylko książę Andrzej, ale i wszystkie jego siostry. Niestety, w księgach Metryki nie zachowały się akta sądowe, na podstawie których można by ustalić dokładny charakter sprawy. Nie można jednak wykluczyć, że roszczenie do wszystkich wymienionych nieruchomości, którymi od ponad 10 lat zarządzali Gasztołdowie, wynikało z prawa dziedziczenia, najprawdopodobniej w linii macierzystej. Poprzedni właściciel, Wasyl Hrehorowicz Kobylin, stworzył tę posiadłość w wyniku nadań i kupna. Pierwszym nadanym mu był majątek w Szupeni, który otrzymał jako dworzanin królowej Heleny w 1512 r.³⁴ Po śmierci władczyni nadal powiększał swoje posiadłości ziemskie³⁵, w 1519 r. kupił w Wilnie plac Matruninski w pobliżu cerkwi św. Piotra, gdzie zbudował murowany dom³⁶, wkrótce został starostą bystrzyckim³⁷, a nieco przed 1522 r. wstąpił na służbę u Olbrachta Gasztołda jako jego marszałek i namiestnik bielski. Wasyl Kobylin oddał się za życia pod opiekę Gasztołda, a cały swój majątek przekazał kanclerzowi, ale kiedy ten zmarł w 1538 r., Neledińscy rozpoczęli proces sądowy o jego spadek. Niestety, w źródłach brakuje dokumentu końcowego, wyjaśniającego przyczynę odmowy przekazania wspomnianego spadku Neledińskiemu. Ponieważ wszystkie nieruchomości, o których mowa, zostały nabyte przez Kobylina i przekazane przez niego za życia Olbrachtowi Gasztołdowi, Neledińscy nie mieli prawa nawet żądać ich zwrotu, prawo to przysługiwało bowiem tylko krewnym i dotyczyło majątku dziedzicznego, a nie nabytego, można zatem przyjąć, że Neledińscy i Kobylino- wie byli spokrewnieni. Przymuszczalnie Neledińscy nie wiedzieli, w jaki sposób

³¹ *Русская историческая библиотека*, t. 33: *Литовская метрика*, t. 1, cz. 3: *Книги публичных дел. Переписи войска Литовского*, Санкт-Петербург 1915, k. 537.

³² *Ibidem*, k. 715.

³³ *Lietuvos Metrika (1540–1543). 12-oji Teismų bylų knyga...*, nr 229, s.199.

³⁴ *Lietuvos Metrika. Knyga nr. 1 (1380–1584). Užrašymų knyga 1*, wyd. A. Baliulis, R. Firkovičius, Vilnius 1998, nr 521, 522, 523, 524, s. 109, nr 610, s. 125.

³⁵ *Lietuvos Metrika. Knyga nr. 1 (1380–1584). Užrašymų knyga 1...*, nr 96, s. 40, 61, nr 691, s. 137.

³⁶ *Lietuvos Metrika. Knyga nr. 1 (1380–1584). Užrašymų knyga 1...*, nr 252, s. 61 w drukowanej ML jako możliwą datę podaje się 1534 r., co jest błędem, ponieważ Kobylin zmarł w 1525 r.; zob. *Lietuvos Metrika. Knyga nr. 12 (1522–1529). Užrašymų knyga 12*, wyd. D. Antanavičius, A. Baliulis, Vilnius 2001, nr 542, s. 422–423.

³⁷ *Lietuvos Metrika. Knyga nr. 1 (1380–1584). Užrašymų knyga 1...*, nr 73, s. 36.

ukszałtował się majątek Kobylina i próbowali uzyskać te ziemie na zasadzie pokrewieństwa.

Najprawdopodobniej była to linia macierzysta, gdyż matka Neledińskiego była córką Timofieja Kołyczewa³⁸, mogła więc być spokrewniona z Kobylinem. Także Kołyczewowie już od początku XVI w. związani byli z Gasztołdami, w tym Timofiej, który otrzymał za służbę u Gasztołda majątek w dobrach kojdanowskich³⁹. Interesujący wydaje się także ich związek z dworem Gasztołda. Był on niewątpliwie jednym z największych panów i jednym z najbardziej wpływowych urzędników w państwie na początku XVI w. Przyciągało to do jego służby wielu szlachciców. Wybór Kołyczewów był więc zrozumiały, ponadto można przypuszczać, że istnieje możliwość powiązania z domem książąt wierejskich, z którego pochodziła żona Olbrachta Gasztołda. Poza tym książę Iwan Nelediński pojawił się w Wielkim Księstwie Litewskim wraz z księciem wierejskim, o czym już wspominałam. Ponadto to właśnie Zofia Gasztołdowa zarządzała później majątkami ziemskimi, w których służyli Kołyczewowie.

Przedstawiciele rosyjskiej gałęzi rodu Kołyczewów są szeroko znani w historii, a ich genealogia była przedmiotem wielu badań. W świetle odnalezionych dokumentów interesujące wydało się prześledzenie dróg pojawienia się tej rodziny w Wielkim Księstwie Litewskim.

Jak podają księgi genealogiczne, Kołyczewowie wywodzili się ze starych moskiewskich rodów, ale już w połowie XV w. rozmnożeni potomkowie Fiodora Kołycza (żył w drugiej połowie XIV i na początku XV w.) utracili majątki pod Moskwą i musieli nabywać posiadłości, również w ziemi nowogrodzkiej, co determinowało miejsce ich służby⁴⁰. Poszukiwanie lepszego losu i posługi na dworach dotyczyło nie tylko młodszych członków rodziny. Aby zrealizować swoje ambicje, przedstawiciele rozrastającej się rodziny musieli szukać szczęścia w sąsiednich ziemiach, a Kołyczewowie nie byli tu wyjątkiem.

Przodek starszej gałęzi Grigorij Kołyczew w latach 40. zaczął służyć u księcia Iwana Możajskiego, a następnie był namiestnikiem wierejskim u księcia Michała Andriejewicza Wierejskiego. Później jego synowie Aleksander i Wasyl także służyli książętom wierejskim, a po likwidacji ich księstwa udzielnego i wymarcu rodziny Wierejskich dalej służyli w Możajsku. Takie przywiązanie do jednego miejsca wynikało z konieczności zarządzania własnymi dobrami. Dla członków rodziny, którzy nie posiadali majątku i nie mogli znaleźć służby, zawsze istniała możliwość emigracji. W połowie XV w. nie stanowiło to problemu dla książąt udzielnych, a tym bardziej dla bojarów służebnych. Można przypuszczać, że Iwan, jeden z młodszych synów Fiodora Kołycza, mógł udać się na emigrację z powodów ekonomicznych.

³⁸ AGAD, Archiwum Piłsudskich-Giniatowiczów, LVIII. Zob. aneks.

³⁹ *Русская историческая библиотека*, t. 20: *Литовская метрика*, t. 1, Санкт-Петербург 1903, nr 186, s. 245–246.

⁴⁰ А.А. Зимин, *Формирование боярской аристократии в России...*, s. 175–176.

W rosyjskich genealogiach brak jest potomków Iwana, a ślad po nim zaginął w połowie XV w. W tym samym czasie nieznanymi z imienia Kołyczew pojawił się w księgach Metryki Litewskiej w Smoleńsku w 1445 r.⁴¹ Właśnie wtedy Księstwo Smoleńskie przeżywało ciężkie chwile, po tym jak w 1441 r. bunt smoleński został stłumiony za pomocą licznych procesów i wstrzymania wszystkich wypłat dla służebników, także tych, za których odpowiadał Kołyczew. Można więc przypuszczać, że Kołyczew służył w Smoleńsku i mógł otrzymać nadania ziemskie tytułem wysługi⁴². Niestety, z powodu milczenia źródeł nie można ustalić nic na temat statusu majątkowego Kołyczewów w Smoleńsku. Jednak na podstawie wzmianki w rejestrze książąt i bojarów smoleńskich z 1492 r.⁴³ można wskazać, że posiadali wystarczający majątek, by po jego utracie w wojnie z Moskwą zażądać odszkodowania od wielkiego księcia. W rejestrze wymieniony jest Timofiej i jego brat „у службе”, jednak w odróżnieniu od pozostałych osób w spisie brakuje zarówno imienia drugiego brata, jak i wzmianki o ich dzieciach. Ponieważ pogranicze zostało w znacznym stopniu zniszczone przez wojnę, a gospodar nadawał nowe uposażenie czasowo, do chwili powrotu do utraconych majątków⁴⁴. Na tej podstawie możemy uważać Kołyczewów za bojarów, którzy utracili dobra na terenach zajętych przez wojska moskiewskie. Wraz z innymi egzulantami otrzymali dobra na północnym zachodzie Wielkiego Księstwa Litewskiego, w powiecie kiernowskim na Litwie Zawilejskiej.

Jeden z tych braci, Michaił, otrzymał w 1514 r. od wielkiego księcia dwie ziemie puste i 4 ludzi w Perewałce w powiecie trockim⁴⁵, a następnie, w 1529 r., jako dworzanin gospodarski udał się na Wołyń, aby przekazać listy dla poboru serebszczyzny⁴⁶. Właśnie Michaił jest wymieniony w spisie wojska za rok 1528, według którego wystawił jednego konia⁴⁷. Drugim bratem był najprawdopodobniej Timofiej, który służył Olbrachtowi Gasztołdowi. Na początku 1510 r. otrzymał

⁴¹ *Lietuvos Metrika. Knyga nr. 3 (1440–1498). Užrašymų knyga 3...*, s. 33. Data została ustalona przez porównanie z itinerarium Kazimierza Jagiellończyka oraz z wykazem wyższych urzędników Wielkiego Księstwa Litewskiego biorących udział w rozprawie po rozruchach w Smoleńsku; G. Rutkowska, *Itinerarium króla Kazimierza Jagiellończyka 1440–1492*, Warszawa 2014, s. 68.

⁴² *Lietuvos Metrika. Knyga nr. 3 (1440–1498). Užrašymų knyga 3...*, s. 33, 35: „Фоме Васильевичу у Смоленску слуга, на имя Стрыга, што за Кольчомъ был, ажъ не будетъ никакова жалованья, людем, ани волости, ажъ будетъ зъгожо, – ино дать. Самъ великии кн(я)зь. Ингдик(т) 9”.

⁴³ *Lietuvos Metrika. Knyga nr. 4 (1479–1491). Užrašymų knyga 4*, wyd. L. Anužytė, Vilnius 2004, nr 141.1, s. 155.

⁴⁴ K. Pietkiewicz, *op. cit.*, s. 126–127.

⁴⁵ *Lietuvos Metrika. Knyga nr. 7 (1506–1539). Užrašymų knyga 7*, wyd. L. Anužytė, Vilnius 2011, nr 354.2, s. 573.

⁴⁶ *Lietuvos Metrika. Knyga nr. 15 (1528–1538). Užrašymų knyga 15*, wyd. A. Dubonis, Vilnius 2001, nr 220, s. 286.

⁴⁷ *Пераніс войска Вялікага княства Літоўскага 1528 года. Метрыка Вялікага княства Літоўскага. Кн. 523. Кн. Публічных спраў 1*, wyd. А.І. Груша, М.Ф. Спірыдонаў, М.А. Вайтовіч, Мінск 2003, s. 56. Jego nazwisko znajduje się na liście „niektórych szlachciców”, która zaczyna się zaraz po „rejestrze kobiet”.

za swoją służbę od Gasztołda majątek w Kojdanowie⁴⁸ i w Holszanach. Syn Timofieja, Siemion, według rejestru wchodził w skład „bojarów kiernowskich” i był zobowiązany do służby wojennej i wystawienia jednego konia⁴⁹ (podobnie jak jego ojciec służył u Gasztołda, co wynika ze sprawy sądowej z Jurijem Ostikiem⁵⁰). Najprawdopodobniej Timofiej Kołyczew miał jeszcze jednego syna Iwana, o którym wzmiankę znajdujemy pod rokiem 1550, i córkę, która wyszła za mąż za księcia Iwana Neledińskiego⁵¹.

Z zapisów w *Subotniku* monasteru w Supraślu wynika, że rodzina Neledińskich była prawosławna. Wpisanie imion do tej księgi dla osoby prawosławnej było istotnym elementem wiary i kultury pamięci. Zapisać się w *Subotniku* mogli albo jeszcze za życia, albo zapis ten mógł być zawarty w testamencie. Podobnie jak w gałęzi moskiewskiej, członkowie rodziny księcia Neledińskiego na Litwie aktywnie wspierali Cerkiew prawosławną. Żona księcia Neledińskiego, Anna Kuncewiczówna w 1568 r. podarowała i zapisała cerkwi Narodzenia Przenajświętszej Bogurodzicy monasteru trockiego dwa dwory wraz z całym gospodarstwem. Poza tym syn księcia Andrzeja, Hrehory, w 1572 r. został wybrany archimandrytą klasztoru⁵². Żona księcia przekazała monasterowi w Trokach dwie ziemie z jednym sługą⁵³.

Dzięki analizie źródeł wydanych drukiem i pozostających w rękopisach udało się ustalić powiązania rodzinne między trzema rodzinami prawosławnymi: Neledińskich, Kołyczewów i Kobylinów. Przedstawiciele tych rodzin należeli do średniej szlachty, niektórzy z nich zrobili karierę w służbie gospodarskiej, inni zaś – na dworach panów, zwłaszcza Olbrachta Gasztołda. Przedstawiono możliwe miejsca pochodzenia tych rodzin, z dużym prawdopodobieństwem można stwierdzić, że ich korzenie znajdują się w ziemi nowogrodzkiej, a migracja wynikała z przyczyn ekonomicznych. Ponadto rodzina Neledińskich, z racji swego książęcego pochodzenia, aktywnie patronowała Cerkwi prawosławnej i przekazywała znaczne środki na jej rzecz.

⁴⁸ *Русская историческая библиотека...*, t. 20, s. 245–246.

⁴⁹ *Пераніс войска Вялікага княства Літоўскага 1528 года...*, s. 71.

⁵⁰ *Lietuvos Metrika (1522–1530). 4-oji Teistų būtų knyga...*, nr 347, s. 290.

⁵¹ Dowiadujemy się o tym z dokumentów znajdujących się w AGAD, Archiwum Piłsudskich-Giniatowiczów, sygn. 372. LVIII; zob. aneks.

⁵² *Археографический сборник документов, относящийся к истории Северо-Западной Руси*, t. 9, Вильна 1870, s. 75–76.

⁵³ *Ibidem*, t. 2, Вильна 1867, s. 150–152. J. Wolff błędnie określił ten monaster jako pw. Matki Boskiej, gdyż w dokumencie występuje on wyłącznie jako monaster trocki. Natomiast metropolita Makary nazwał go monasterem Narodzenia Matki Bożej (por. wezwanie cerkwi, o którym jest wzmianka w dokumencie). Można przypuszczać, że w Trokach był tylko jeden prawosławny monaster i dlatego, zgodnie z tradycją, nie było potrzeby nadawania mu innej nazwy. Natomiast, jeśli istniałoby więcej monasterów, nie używano już toponimu, lecz nazwy głównej jego cerkwi; zob. J. Wolff, *Князюв літэўска-русы...*, s. 275; Макарий, *История русской церкви*, Санкт-Петербург 1857, https://azbyka.ru/otechnik/Makarij_Bulgakov/istorija-russkoj-tserkvi/4 (dostęp: 28 II 2022).

Aneks

1

Wilno, 20 września 1533 r.

Zastaw dwóch części dóbr Łabunowo przez Bartka Sienkowicza i jego żonę Katarzynę Jackównę dla pana Siemiona Timofiejewicza Kołyczewa

Tłum.: AGAD, Archiwum Piłsudskich-Giniatowiczów, sygn. LVIII, XIV Pergaminy i dokumenty królewskie, 1526–1775

Uw.: Tekst źródła wydany według zasad zawartych w: A.I. Груша, *Метадычныя рэкамендацыі на публікацыі рукапісных актавых кірылічных крыніц у Беларусі (XIII–XVIII стст. Перыяд Вялікага княства Літоўскага)*, Мінск 2003

Pergamin o wymiarach 450 x 290 mm, złożony w „kopertę” wzdłuż na trzy części. Dokument uszkodzony. W dolnej, środkowej części duża plama i rozdarcie pergaminu. Zachowało się pięć wyciśniętych w papierze pieczęci świadków aktu. Na odwrocie znajdują się notatki archiwalne z różnych lat. W środkowym górnym prostokącie:

Pryviley po Rusku 2 przekreślone| R(ok)u 1533 mę(sią)ca aprila 20| Zapis podtwiedzaiący Prawo Zas|tawne Pana Bartka Senkowicza| jako samego aktera JM Andre|jeu Neledinskemu J pa(na)|Semena Kołyczowa na majątek|Łobunowo danego ||

W dolnym prostokącie: Pryviley po Rusku |Roku 1533 Msca Septembra 20 Indykta 6 Litera Ł, N 7/Fascykuł 1

s. 3.

Я, Бартко Сенкович з жоною моею Катериною Яцковною визнаваем сим нашим листом кому будеть потреб того вѣдати| иж што есмо первеи сего по доброи воли нашої, безо всакого припуженя и намовы, вдно для великое потребности нашеое, то вчинили.| Заставили есмо пану Семену Тимофѣевичу Колычову двѣ части имѣня н(а)ш(о)го Лобунова, с челадю и з людми, и з ихъ| службами, и со всеми подачками, и с пашнею дворною, и з землею бортною, и с пустовщинами, и з лесы, и з боры, и с кустови съ ставы,| и ставищи з млыны, и з их вымелки, и з речками съ сеножатми, и з балоты, и с праробки, и з даклы житными и ввсаньными, |и з данми грошовыми и медовыми и со всеми пожитки, которым колвек именем могут названы або мѣнены быти|со всим с тым яко са тьи двѣ части вного имѣнья моего Лобунова здавна и н(ы)не в собѣ мають у сумѣ пѣназеи то есть|за патдесат коп грошеи личбы и монѣты литовское.

В тот вбычаи, иж мы вже за живота н(а)ш(е)го не мѣли в тьи двѣ части| имѣнья н(а)ш(о)го выше мѣненого ничитса, вступати. И дазволити есмо его м(и)л(о)сти на тое имѣнье накладати, яко на властное свое и службу земскую с него заступати, а по животѣ нашом хтобы хотѣл тое имене з близких наших къ своим рукам мѣти, |тьи мѣли первей за то наклады его и теж тую суму плтдесат коп грошей втложитъ потом мѣли тую двѣ части оного имѣ|нья н(а)ш(о)го втчизного къ своим рукам мѣти. На што ж есмо пану Семену листъ наш с пѣчатю н(а)шою и под свѣдомом и печатми людеи| добрых дали. Ино тое имѣнье н(а)ше Лобуново по см(е)рти его м(и)л(о)сти при-шла к рукам кн(я)зѣ Андрѣя Ивановича Неледин|скога дворянина г(оспо) дарьскога, бо пан Семен Колычов, маючи в том волность водле запису н(а)ш(о)го, даровал тую суму пѣназеи и втпи|сал ему, сестренцу своему. А так мы выше мененыи Бартко Сенкович и з жоною моею Катериною Яцковною, водле пер|вшого заставеня и запису н(а)ш(о)го пану Колычову и тепер за держаня князѣ Андрѣева, не маем са в тьи двѣ части имѣнья н(а)ш(о)го| Лобуново, во все тое выше мененое ничитса, уступати, вдно мает его м(и)л(ость) то держати в тои сумѣ пѣназеи плтдесат коп| грошей таковою ж волностью, яко есмо дадку его пану Семену были запродали, а близкии мои кому будет потреба, мают его|м(и)л(о)сти або его м(и)л(ость) кн(я)гини абы теж дѣтем его м(и)л(ость) втложити тую суму пѣназеи плтдесат коп грошей сполна и вси наклады его што вн там|налажит мают втдати тож потом тьи двѣ части къ сваим рукам взати. А хто бы с них с того выступил тот мает заплатити заруки г(о)сп(о)д(а)рю его|м(и)л(о)сти плтдесат коп грошей а пану воеводе виленскому тридцат коп грошей. А^a / и предса\ то мает держати до суполное ему заплаты| И на то есмо кн(я)зю Андрѣю Нелединскому дали сей наш листъ з нашою печатю [повреждение] при том были и того [добре^b] свѣдоми кн(я)зѣ Федор Василевич|Соломерецкии, а пан Юри Хребтович, дворяне г(о)сп(о)д(а)рь-ский а намѣстник керновский / ... ень^c, Матяс Воитехович¹ и их м(и)л(ости) за прозбою н(а)шою и свои| печати приложили к сему н(а)ш(о)му листу писан у Вилни лѣта б(о)ж(его) Рѣ[лг м(е)с(я)ца сентября] к̄ ден индикта

^a *Miejsce zaplamione.*

^b *Miejsce zaplamione.*

^c *Miejsce uszkodzone, najprawdopodobniej imię Kreń.*

¹ Matej Wojciechowicz (Janowicz, Kłoczko) – bojar powiatu kiernowskiego, w 1528 r. wystawiał 1 konia (od 1528 r. obowiązek wojskowy wynosił 1 koń na 8 służb), w latach 1520–1543 marszałek dworny, wojewoda witebski (1535–1542), starosta żmudzki (1542–1543), dzierżawca wołkowycki, merecki, obolecki; *Urządnicy Wielkiego Księstwa Litewskiego. Spisy*, t. 2: *Województwo trockie XIV–XVIII wiek*, red. A. Rachuba, oprac. H. Lulewicz et al., współpr. A. Macuk, J. Aniszczanka, Warszawa 2009, s. 71; J. Wolff, *Senatorowie i dygnitarze Wielkiego Księstwa Litewskiego 1386–1795*, Kraków 1885, s. 87, 92; *Пераніс войска Вялікага княства Літоўскага 1528 года...*, s. 71.

Pieczęcie szlachty kiernowskiej

2

Wilno, 20 września 1533 r.

Adopcja kniazia Andrieja Iwanowicza Neledińskiego przez Bartka Sienkowicza z żoną Katarzyną Jackówną i zapis trzeciej części majątku Łabunowo, wraz ze wzmianką o poprzedniej adopcji przez nich Siemiona Timofiejewicza Kołyczewa

Pergamin o wymiarach 450 x 290 mm, zakładka pergaminowa na wyciskane pieczęcie 28 mm. Pergamin złożony w kopertę w poprzek na trzy części, a wzdłuż na dwie części. Trzecia część pergaminu po prawej ma uszkodzenia zewnętrznych kwadratów – przedarcia stron. W dolnej części dokumentu nie zachowało się pięć pieczęci świadków. Na zewnątrz, w środkowych prostokątach, znajdują się dawne noty archiwalne z różnych lat. W środkowym górnym prostokącie umieszczone dwa wpisy.

s. 5

Я^d, Бартко Сенкович з жоною моею Катериною Яцковною Чиним^e явно сим нашим листом [кому^f] будеть потреб того вѣдати|што первеи сего без кождого припуженя и намовы вдно по доброи воли нашої, будзчи есмо при [ста]^g расти лѣт своих а детеи не маючи|и службы г(о)с(по)дарское не маючи служити взали есмо собѣ за с(ы)на мѣсто пана Семена Тим[офе]евича Колючова и третюю часть|имѣнья н(а)ш(о)го втчизного Лобунова с челадю неволною и с пашнею дворною и з людми и з их избами и со всеми подачками|и з их земами таглыми из землею бортною и с сеножатми и з боры из лесы и с кустове и з млыны и з их вымелки и з реками| и з болоты и с озеры и с пустовщинами. И со всим с тым, што к тому прислухаеи и как сз здавна и н(ы)не тая третая часть| имѣнья н(а)ш(о)го Лобунова в собѣ

^d Inicjał z ptakiem, zajmuje pierwsze 6 linii.

^e Nad wielką literą czarnym tuszem narysowany siedzący ptak.

^f Miejsce zniszczone.

^g Miejsce zniszczone.

мает и как есмо сами держали его м(и)л(о)сти пану Семену есмо записали вѣчно и непорушно| ему самому и его жонѣ и их дѣтем и потомком ихъ и вписали есмо в листѣ нашом его м(и)л(ость) волность то *втдати* и продати| и на ц(е)ркви записати и кому хотя дароват и ку своему доброму и вжиточному и вбернѣти как бы сам налелеи розумѣль|которую ж третюю часть *втдали* есмо *вт* всех близких наших. А двѣ части естъ записано его м(и)л(о)сти *вт* нас у сумѣ пѣна|зеи што все меновано достаточне на листе нашом записном. А пан Семен мѣл нас у почетнасти мѣти и кормити, а ховати|так яко властных родителей своих до см(е)рти н(а)шое. Ино божя вола на то была иж го св(я)тая м(и)л(о)сть рачил пана Семена| Кольчова наперед с того свѣта собрати а за живота своего его м(и)л(ость) в таковой поустности нас мѣл якох/ властных^h /сын|наш. Ижи ли с того свѣта сходачи и маючи его м(и)л(о)сть в том имѣньи нашом Лобунове в часть водле листу нашего даровал|тую третюю часть имѣнья н(а)ш(о)го Лобунова сестренцу своему кн(я)зю Андрѣю Ивановичу Нелединскому дворянину г(о)сп(о)д(а)рь|скому. И нас самих в опеку и в оборону ему полецыл. А так мы выдачи теж ку собѣ добрадѣство кн(я)зю Андрѣева|не мѣти яко и пана Кольчова первое вное воли н(а)шое ни в чом не *втменаючи* и водле *втписаня* ему пана Семенова Колы|чова по тому ж яко и самого его небожчика так и тепер кн(я)зю Андрѣю Нелединского берет собѣ за с(ы)на мѣсто и записует|тую третюю часть имѣнья н(а)ш(о)го *втчизного* Лобунова со всим с тым выше мененым ему самому и его м(и)л(ости) кн(я)г(и)не и их дѣтем| и потомком их на вѣчные часы. Волни вни то *втдати* и продати и на ц(е)ркви записати и къ своему лѣпшому и вжиточному *вбертнути*| как сами налѣпи розумѣючи и с того мают службу земскую заступовати, а мы сами и с вси близкии наши не *мачтса*ⁱ черес то|в то во все ничим уступати и того под кн(я)з(е)м Андрѣем и под его потомки ни которым правом пои|.../кивати не мает. А хто бы мѣл его *всто*| в которое право позывати и тот заплатит г(о)сп(о)д(а)рю королю его м(и)л(ости) заруки двадцат рублев грошеи а пану воеводе виленскому десат рублев грошеи а кн(я)зю Андрѣю ни в чом тот запис не мает нарушон быти водле воли и *втписаня* нашего. А на твердость того и печат нашу приложили|есмо к сему н(а)ш(о)му листу. При том были и того добре свѣдоми кн(я)зь Федор Василевич Соломерецкии а пан Юри Хребтович, дворяне г(о)сп(о)д(а)рьскии а пан Крен, намѣстник керновскии а пан Матяс Воитехович /листу нашому/ печати приложили писан у Вилни лѣта б(о)ж(его) РѢ л г м(е)с(я)ца с(е)н(тября) к̄ (е)н индикта 3

^h *Zagniesienie.*

ⁱ маются.

3

Wilno, 5 lipca 1538 r.

Sprzedaż dóbr Łabunowo przez kniazia Andrieja Iwanowicza Neledińskiego panu Jurijowi Mikołajewiczowi Radziwiłłowi, kasztelanowi wileńskiemu, hetmanowi wielkiemu

Pergamin o wymiarach 520 x 290 cm, zakładka 73 mm, pergamin złożony w kopertę w poprzek na trzy części, a wzdłuż na dwie części. Stan dobry. Pieczęcie świadków tego aktu się nie zachowały. Dziury po pięciu pieczęciach zwisłych, przetrwało tylko zasznurowanie ostatniej z nich.

s. 10

Górny środkowy prostokąt, górna krawędź: ślady wcześniejszych wpisów, atrament wyblakł

1538 Julja 10a|Prawo Wieczysto Przedazie na Jm|nią zemi Łabunowo od Kniazia Nieledynskiego za 250 kop gr(oszej) lit(owskich) X(ięciu) Radziwillow(iczu)

Górny środkowy prostokąt

Litera Ł|N13|Fascykul 1

s. 9

Я, кн(я)зь Андрѣи Иванович Нелединский з жоною моею, з дѣтми нашими визнаваме сами на себе симъ нашимъ листомъ каждому доброму нынешнимъ и на потомъ будучимъ кому будет потреб ||того вѣдати або чтучи его слышати, што небожчикъ Бортко Сенкович боярин г(о)сп(ода)рьский взял был собѣ за сына дядка моего небожчика Семена Колычева и записал ему третью часть всег(о) имѣня|| своего в Лобунове дядко мои Семен Колычов зходячъ сего свѣта тую третью часть мнѣ втписал потомъ тотъ Бортко мене собѣ за сына взялъ и тую жь третью часть Лобунова мнѣ записал||к тому што Мацко Борткович продал третью часть имѣня своего в Лобунове Семену Колычеву и иншие бояре Мацко Станкович, Миколаи Станиславович, Адам Богданович, Матасъ Воитѣхович,|| Бартломѣи Станиславович, Ян Бышковскии, Юрей Станиславович, Мартин Борткович, Станислав а Михно Довкгирдовичи, люди, земли, сенажати, свое мнѣ продали а так я тот дворец мои Лабу||ново с челадю неволною, з быдломъ и пашнами дворными, з людьми того дворца и зъ их землами пашными и бортными, з лесы, з гаи зарослыми, з сеножатми, з реками и рѣчками, и криницами,|| и потоки, и з ловы зверыми и пташими, бобровыми гоны, /..|)вскими платы и пожитъки и зо всимъ тымъ яко самъ держал ничего собѣ ани потомъкомъ свемъ не вставучи

¹ Załamanie.

ани выимуючи продал велможному пану||Юрю Миколаевичу Радивилу пану виленскому гетману навьшш[ем]у Великого Князства Литовского, старосте городенскому, маршалку дворному господаря короля его милости, державцы лидскому и белицкому и его милости панеи||и дѣтемъ их милости за двѣсте коп грошей и за патдесят [к]опъ полугрошков монѣты личбы Великого князства Литовского и тую суму пѣнязеи двѣсте коп грошей и патдесят коп грошей сполна есми ѡт его милости взал||и тые лисиы твердости штомъ на тое имѣне м[ое] мѣль его милости ѡтдалъ и вжо я самъ жона и дѣти и потомъ будучие щадки и ближные наши того имѣня под его милостью поискивати и никоторыми при||чинами в то са в поминати не маемъ. Мает пан виленский его милость самъ и его милости пани, и их милости дѣти и потомъки ихъ милости тое имѣне держати и его ѡживати на вѣчные часы и волен его милость|то ѡтдати, продати, заменити и ко всму своему лѣпшому ѡжиточнейшому ѡбернути ведлуг воли своее а если быхъ я, жона, або дѣти и потомъки наши которыми колве(к) причинами хотѣли тое||под их милостью поискивати а къ накладомъ его милости приводити, тот маеть заплатити господарю королю и великому князю литовскому двѣсте копъ грошей а пану виленскому его милости сто коп грошей а его||милость тую заруку вземъши пред са тое имѣне Лабуново мает держати вѣчне а пакли бы теж хто колве(к) хотѣл чога влостности того имѣня под его милостью поискивати, теда я маю его милости то ѡчищати.|| А при томъ были и тому свѣдоми: городничии городенский, державца любошанский, князь Семень Богданович Ѡдинцовича, ключникъ виленский, писар волостеи русских, державца коневский и дѣбицкий||пан Ѡникеи Горностаи, конюшии виленский пан Юреи Якубович Волковича, хорѡжич земли вольнское, писар пана воеводы виленского пан Богдан Михайлович Семашко. И просил есми их милости абыхъ||милость дла твердости сего моего листа печати свои к нему, моему листу, привѣсили. И ихъ милость на прозбу мою то вчинили, печати свое к сему моему листу привѣсили. А дла лѣпшого сведомъа||и твердости того-то моего листа печать есми свою к сему моему листу привѣсил и властною руюкою моею тот листъ мои подписал. Дан ѡ Вилни, под летъ Божего||нароченя ѡа ф ѡи месца июла Гден индиктъ аі ||

Ѡндрѣй Иванович Нелединский^k

^k Podpis wykonany ciemniejszym tuszem.

Streszczenie

W artykule na przykładzie rodzin Kołyczewów i książąt Neledińskich omówiono niektóre przyczyny i emigracji do Wielkiego Księstwa Litewskiego z państwa moskiewskiego w drugiej połowie XV i początku XVI w. Głównym celem było poznanie korzeni rodzin Kołyczewów i Neledińskich oraz ustalenie powodów ich przybycia do Wielkiego Księstwa Litewskiego oraz prześledzenie procesu adaptacji w lokalnym otoczeniu. Wykazano, że Neledinscy wywodzili się z ziemi nowogrodzkiej, z Bieżeckiego Wierchu, a do Wielkiego Księstwa Litewskiego przybyli razem z księciem wierejskim. Co więcej, oba rody były w różnych okresach związane z dworem książąt wierejskich. Kołyczewowie, wywodzący się ze służebnej szlachty moskiewskiej, którzy otrzymali również majątki ziemskie w ziemi nowogrodzkiej, wyemigrowali pierwotnie z powodów ekonomicznych. Pod koniec XV w. Timofiej Kołyczew z powodu wojny z Moskwą przeniósł się z Księstwa Smoleńskiego do powiatu kiernowskiego w późniejszym powiecie wileńskim. Kołyczewowie byli również związani z dworem Olbrachta Gasztołda, podobnie jak Neledińscy, których krewny Wasilij Kobylin pełnił funkcję marszałka tego dworu. Dzięki analizie źródeł archiwalnych udało się uściślić datę zakończenia kadencji Semena Podbereskiego jako namiestnika kiernowskiego oraz ustalić nazwisko nowego namiestnika.

The Fate of Muscovite Emigrants in the Grand Duchy of Lithuania on the Example of Kolychev and Neledinsky Families Summary

Based on the example of the Kolychev and Neledinsky families, the article discusses some forms of emigration to the Grand Duchy of Lithuania from the Muscovite state in the second half of the fifteenth and early sixteenth century. The main task was to trace the roots of the analysed families, determine the reason for their appearance in the Grand Duchy of Lithuania and see their adaptation to the local environment. It has been proved that the Neledinskys originated from the Novgorodian Land, from Biezhetsky Verkh, and they migrated to the Grand Duchy of Lithuania with the duke of Vereya. Moreover, both families were associated with the court of the dukes of Vereya at different times. The Kolychevs, on the other hand, descended from the servant nobility of Moscow, who also received landed estates in the Novgorodian Land, and their migration was originally economic. At the end of the fifteenth century, Timofey Kolychev found himself in a situation of internal migration – because of the war with Moscow, he moved from the Smolensk principality to the Kiernov district. The Kolychevs were also connected with the court of Albertas Goštautas, as were the Neledinskys, whose relative Vasily Kobylin served as Goštautas' court marshal. The analysis of the archival sources made it possible to establish the end date of Semen Podberesky's term as Kiernov's governor and the new governor's name.

Bibliografia

Źródła archiwalne

Archiwum Główne Akt Dawnych w Warszawie (AGAD), Archiwum Piłsudskich-Giniatowiczów, sygn. LVIII, XIV Pergaminy i dokumenty królewskie. 1526–1775; sygn. XX.G, III Dokumenty odnoszące się do posiadanych przez Piłsudskich majątków. 1525–1817.

Российская национальная библиотека, Санкт-Петербург, Dział Rękopisów, f. 550 O XVII, nr 30, Список Нелединского.

Źródła drukowane

Lietuvos Metrika. Knyga nr. 1 (1380–1584). Užrašymų knyga 1, wyd. A. Baliulis, R. Firkovičius, Vilnius 1998.

Lietuvos Metrika. Knyga nr. 3 (1440–1498). Užrašymų knyga 3, wyd. A. Baliulis, L. Anužytė, Vilnius 1998.

Lietuvos Metrika. Knyga nr. 4 (1479–1491). Užrašymų knyga 4, wyd. L. Anužytė, Vilnius 2004.

Lietuvos Metrika. Knyga nr. 7 (1506–1539). Užrašymų knyga 7, wyd. L. Anužytė, Vilnius 2011.

Lietuvos Metrika. Knyga nr. 12 (1522–1529). Užrašymų knyga 12, wyd. D. Antanavičius, A. Baliulis, Vilnius 2001.

Lietuvos Metrika. Knyga nr. 15 (1528–1538). Užrašymų knyga 15, wyd. A. Dubonis, Vilnius 2001.

Lietuvos Metrika (1522–1530). 4-oji Teismų bylų knyga, wyd. S. Lazutka, I. Valikonytė et al., Vilnius 1997.

Lietuvos Metrika (1540–1543). 12-oji Teismų bylų knyga, wyd. I. Valikonytė et al., Vilnius 2007.

Lietuvos Metrika. Knyga nr. 564 (1553–1567). Viešųjų reikalų knyga 7, wyd. A. Baliulis, Vilnius 1996.

Pirmasis Lietuvos Statutas (1529 m.), wyd. S. Lazutka, I. Valikonitė, E. Gudavičius, Vilnius 2001.

Антонов А.В., *Родословные росписи конца XVII века*, Москва 1996 / Antonov A.V., *Rodoslovnnye rospisi konca XVII veka*, Moskva 1996.

Археографический сборник документов, относящийся к истории Северо-Западной Руси, т. 2, Вильна 1867; т. 9, Вильна 1870 / *Arkheograficheskiĭ sbornik dokumentov, otnosiashchĭisĭa k istorii Severo-Zapadnoi Rusi*, т. 2, Vil'na 1867; т. 9, Vil'na 1870.

Архив Юго-западной России, издаваемый Временной комиссией для разбора древних актов [в 35 тт.], cz. 7, т. 1: *Акты о заселении Юго-Западной России*, Киев 1886 / *Archiv Jugo-Zapadnoi Rossii, izdavaemyĭ Vremennoi komissiei dlĭa razbora drevnikh aktov [w 35 tt.]*, cz. 7, т. 1: *Akty o zaselenii Juġo-Zapadnoi Rossii*, Kiev 1886.

Грамоти XIV ст., oprac. М.М. Пешчак, Київ 1974 / *Hramoty XIV st.*, oprac. М.М. Peshchak, Kiiv 1974.

Метрыка Вялікага княства Літоўскага. кніга 28 (1522–1552). Кніга запісаў 28 (Копія канца XVI ст.), wyd. В. Мянжынскі, У. Свяжынскі, Менск 2000 / *Metryka Vĭalĭkaha knĭastva Litoŭskaha. Kniha 28 (1522–1552). Kniha zapisaŭ (Kopiĭa kantsa XVI st.)*, wyd. V. Mĭanzhynski, U. Svĭazhynski, Mensk 2000.

Перепіс войска Вялікага княства Літоўскага 1528 года. Метрыка Вялікага княства Літоўскага. Кн. 523. Кн. Публічных спраў 1, wyd. А.І. Груша, М.Ф. Спірыдонаў, М.А. Вайтовіч, Мінск 2003 / *Perapis voiska Vĭalĭkaha Knĭastva Litoŭskaha 1528 hoda. Metryka Vĭalĭkaha Knĭastva Litoŭskaha. Kn. 523. Kn. Publichnykh sprau*, wyd. А.І. Hrusha, V.F. Spirydonau, V.F. Vojtovich, Minsk 2003.

Родословная книга князей и дворян российских и выезжих: изданная по самовернейшим спискам, Москва 1797 / *Rodoslovnnaĭa knĭga knĭazeĭ i dvorian rossĭiskich i vyezzykh: izdannaiĭa po samoveĭrneishim spiskam*, Moskva 1797.

Русская историческая библиотека, т. 20: *Литовская метрика, т. 1*, Санкт-Петербург 1903; т. 33: *Литовская метрика, т. 1, cz. 3: Книги публичных дел. Переписи войска Литовского*, Санкт-Петербург 1915 / *Russkaĭa istoricheskaĭa biblioteka*, т. 20: *Litovskaĭa Metrika*, т. 1, Sankt-Peterburg 1903; т. 33: *Litovskaĭa Metrika*, т. 1, cz. 3: *Knigi publichnykh del. Perepisi voĭska Litovskoho*, Sankt-Peterburg 1915.

- Сборник материалов по истории предков царя Михаила Федоровича Романова, cz. 1, Санкт-Петербург 1901 / *Sbornik materialov po istorii predkov tsaria Mikhaila Fedorovicha Romanova*, cz. 1, Sankt-Peterburg 1901.
- Черепнин Л.В., *Судебник 1497*, w: *Памятники права периода образования русского централизованного государства. XIV–XV вв.*, wyd. Л.В. Черепнин, Москва 1955, s. 341–462 / Cherepnin L.V., *Sudebnik 1497*, w: *Pamiętniki prawa perioda obrazowanĭa russkogo tsentralizovannogo gosudarstva XIV–XV vv.*, wyd. L.V. Cherepnin, Moskva 1955, s. 341–462.

Opracowania

- Backus O.P., *Motives of West Russian Nobles in Deserting Lithuania for Moscow, 1377–1514*, Lawrence 1957.
- Pietkiewicz K., *Wielkie Księstwo Litewskie pod rządami Aleksandra Jagiellończyka. Studia nad dziejami państwa i społeczeństwa na przełomie XV i XVI wieku*, Poznań 1995.
- Rutkowska G., *Itinerarium króla Kazimierza Jagiellończyka 1440–1492*, Warszawa 2014.
- Ručkov A., *Internal Factors Behind the Emergence of the Law of Treason in the Grand Duchy of Lithuania in the Mid-Fourteenth to Mid-Fifteenth Centuries*, „Lithuanian Historical Studies” 20, 2016, nr 1, s. 30–51.
- Urzędnicy Wielkiego Księstwa Litewskiego. Spisy*, t. 2: *Województwo trockie XIV–XVIII wiek*, red. A. Rachuba, oprac. H. Lulewicz et al., współpr. A. Macuk, J. Aniszczanka, Warszawa 2009.
- Wolff J., *Kniazowie litewsko-ruscy od końca czternastego wieku*, Warszawa 1895.
- Wolff J., *Senatorowie i dygnitarze Wielkiego Księstwa Litewskiego 1386–1795*, Kraków 1885.
- Бенцианов М.М., „Из княженицких и из боярских дворов служилые люди”. *Послужилыци среди новгородских помещиков в конце XV – начале XVI в.*, „Новгородский исторический сборник” 17(27), 2017, s. 96–118 / Bentsianov M.M., „Iz kniazhenetskikh i iz boiarskikh dvorov sluzhilye liudi”. *Posluzhil’tsy sredi novgorodskikh pomeshchikov v kontse XV – nachale XVI v.*, „Novgorodskii istoricheskii sbornik” 17(27), 2017, s. 96–118.
- Бенцианов М.М., „Княжеский элемент” в новгородской поместной корпорации на рубеже XV–VI вв., „Новгородский исторический сборник” 15(25), 2015, s. 89–112 / Bentsianov M.M., „Kniazheskii element” v novgorodskoi pomestnoi korporatsii na rubezhe XV–XVI vv., „Novgorodskii istoricheskii sbornik” 15 (25), 2015, s. 89–112.
- Бенцианов М.М., *Князья, бояре и дети боярские. Система служебных отношений в Московском государстве в XV–XVI*, Москва 2019 / Bentsianov M.M., *Kniaz’ia, boiare i deti boiarskie. Sistema sluzhebnykh otnoshenii v Moskovskom gosudarstve v XV–XVI*, Moskva 2019.
- Бенцианов М.М., *Служилые элиты Московского государства. Формирование, статус, интеграция. XV–XVI вв.*, Москва 2019 / Bentsianov M.M., *Sluzhilye elity Moskovskogo gosudarstva. Formirovanie, status, integratsiia XV–XVI vv.*, Moskva 2019.
- Боде-Колычев М.Л., *Боярский род Колычевых*, Москва 1886 / Bode-Kolychev M.L., *Boiarskii rod Kolychevykh*, Moskva 1886.
- Буганов В.И., *Разрядные книги последней четверти XV – начала XVII в.*, Москва 1962 / Buganov V.I., *Razriadnye knigi poslednei chetverti XV – nachala XVII v.*, Moskva 1962.
- Бычкова М.Е., *Польские традиции в русской генеалогии XVII века*, w: *Русско-литовская знать XV–XVII вв. Источниковедение. Генеалогия. Геральдика*, Москва 2012, s. 123–147 / Bychkova M.E., *Pol’skie traditsii v russkoi genealogii XVII veka*, w: *Russko-litovskaii znat’ XV–XVII vv. Istochnikovedenie. Genealogiia. Geraldika*, Moskva 2012, s. 123–147.
- Бычкова М.Е., *Родословные книги XVI–XVII вв. как исторический источник*, Москва 1975 / Bychkova M.E., *Rodoslovyne knigi XVI–XVII vv. kak istoricheskii istochnik*, Moskva 1975.

- Бычкова М.Е., *Русско-литовская знать. Источниковедение. Генеалогия. Геральдика*, Москва 2019 / Bychkova M.E., *Russko-litovskaiâ znat'. Istochnikovedenie. Genealogiâ. GERAL'dika*, Moskva 2019.
- Веселовский С., *Феодальное землевладение в северо-восточной Руси*, t. 1, cz. 1: *Частное землевладение*, Москва 1947 / Veselovskii S., *Feodal'noe zemlevladienie v severo-vostochnoi Rusi*, t. 1, cz. 1: *Chastnoie zemlevladienie*, Moskva 1947.
- Веселовский С.Б., *Онамастикон. Древнерусские имена, прозвища и фамилии*, Москва 1974 / Veselovskii S., *Onamastikon. Drevnerusskie imena, prozvizhcha i familii*, Moskva 1974.
- Данилова Л.В., *Очерки по истории землевладения и хозяйства в Новгородской земле в XIV–XV в.*, Москва 1955 / Danilova L.B., *Ocherki po istorii zemlevladieniâ i khoziâistva v Novgorodskoi zemle v XVI–XV v.*, Moskva 1955.
- Ерусалимский К., *На службе короля и Речи Посполитой*, Москва 2019 / Ėrusalimskii K., *Na sluzhbe korolâ i Rechi Pospolitoi*, Moskva 2019.
- Зимин А.А., *Формирование боярской аристократии в России во второй половине XV–первой трети XVI вв.*, Москва 1988 / Zimin A.A., *Formirovane boiarskoi aristokratii v Rossii vo vtoroi polovine XV–pervoi treti XVI vv.*, Moskva 1988.
- Зимин А.А., *К изучению фальсификации актовых материалов в Русском государстве XVI–XVII вв.*, „Труды Московского государственного историко-архивного института” 17, 1967, s. 412–418 / Zimin A.A., *K izucheniiu fal'sifikatsii aktovykh materialov v Russkom gosudarstve XVI–XVII vv.*, „Trudy Moskovskogo gosudarstvennogo istoriko-arkhivnogo instituta” 17, 1967, s. 412–418.
- Зимин А.А., *Колычевы и русское боярство в 14–16 вв.*, в: *Археографический Ежегодник за 1963 г.*, Москва 1964, s. 56–71 / Zimin A.A., *Kolychevy i russkoe boiarsstvo v XIV–XVI vv.*, в: *Arkheograficheskiĭ Ezhegodnik za 1963 g.*, Moskva 1964, s. 56–71.
- Козакоў А., *Эміграцыя знаці з рускіх княстваў у Вялікае Княства Літоўскае (40-я XV – 30-я гг. XVI ст.)*, Minsk 2010 / Kozakoŭ A., *Ėmigratsiâ znatsi z ruskikh kniastvaŭ u Vialikae Kniastva Litoŭskae (40-iâ hh. XV – 30-iâ hh. XVI st.)*, Minsk 2010.
- Кром М.М., *Судьба авантюриста: князь Семен Федорович Бельский*, в: *Очерки феодальной России: сб. науч. ст.*, t. 4, ред. С.Н. Кистерев, Москва 2000, s. 105–106 / Krom M.M., *Sud'ba avantyurista: kniaz' Semen Fedorovich Bel'skii*, в: *Ocherki feodal'noi Rossii: sb. nauch. st.*, t. 4, ред. S.I. Kistrev, Moskva 2000, s. 106–106.
- Кром М.М., *Меж Русью и Литвой. Пограничные земли в системе русско-литовских отношений конца XV–первой трети XVI в.*, Москва 2010 / Krom M.M., *Mezh Rus'iu i Litvoi. Pogranichnye zemli v sisteme russko-litovskikh otnoshchenii konfisa XV–pervoi treti XVI v.*, Moskva 2010.
- Макарий, *История русской церкви*, Санкт-Петербург 1857, https://azbyka.ru/otechnik/Makarij_Bulgakov/istorija-russkoj-tserkvi/4 (28 II 2022) / Makariĭ, *Istoriâ ruskoĭ tserkvi*, Sankt-Peterburg 1857, https://azbyka.ru/otechnik/Makarij_Bulgakov/istorija-russkoj-tserkvi/4 (dostep: 28 II 2022).
- Михайлова И.Б., *Служилые люди Северо-Восточной Руси в XIV – первой половине XVI века: Очерки социальной истории*, Санкт-Петербург 2003 / Mikhailova I.B., *Sluzhilye liudi Severo-Vostochnoi Rusi v XIV – pervoi polovine XVI veka: Ocherki soŭsial'noi istorii*, Sankt-Peterburg 2003.
- Назаров В.Д., *О титулованной знати в России в конце XV в.*, в: *Древнейшие государства Восточной Европы. 1998 г.*, Москва 2000, s. 189–206 / Nazarov V.D., *O titulovannoi znati v Rossii v kontse XV v.*, в: *Drevneishie gosudarstva Vostochnoi Ėvropy. 1998 g.*, Moskva 2000, s. 189–206.
- Станиславский А.Л., Быкова Л.А., *О родословной росписи Нелединских-Мелецких 1685 г.*, *Генеалогические исследования: Сб. статей*, Москва 1994, s. 127–141 / Stanislavskii A.L., Bykova L.A.,

O rodoslavnoi rospisi Neledinskikh-Meleŭskikh 1685 g., w: *Genealogicheskie issledovaniia: Sb. statei*, Moskva 1994, s. 127–141.

Тарасов А.Е., Тарасова Н.П., *Летописец о зачатии Бежецкого Верху Николаевского Антониева монастыря*, „Исторические Исследования. Журнал Исторического факультета МГУ” 2016, nr 5, s. 223–245 / Tarasov A.E., Tarasova N.P., „*Letopisets o zachatii Bezhetskogo Verkhu Nikolaevskogo Antonieva monastyria*”, „Istoricheskie Issledovaniia. Zhurnal Istoricheskogo fakul'teta MGU” 2016, nr 5, s. 223–245.

Nina Skepyan – dr, badaczka niezależna, prezeska Instytutu Białoruskiego w Pradze. Zainteresowania badawcze: dzieje Wielkiego Księstwa Litewskiego w późnym średniowieczu i nowożytności, historia instytucji politycznych, rodów magnackich i rezydencji. E-mail: nina.skepyan@belarus-institute.cz